

3. Копач О. «З епістолярної спадщини Григорія Сковороди». *Збірник наукових праць Канадського НТШ*. Торонто. 1993. С. 133–142.
4. Олійник Л.В., Приймак І.В. Жанрова специфіка та тематичне розмаїття роману Януша-Леона Вишневського «самотність у мережі». *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2021. Т. 21. № 1. С. 91–96.
5. Родний О.В. Роман Я. Вишневського «Самотність у мережі» у контексті симулятивної комунікації. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2025. Т. 36(75), № 1.1. С. 332–338.

Грицай Л.В.

учитель української мови і літератури
Ліцей імені І.М. Середи Великописарівської селищної ради
Сумської області

ТЕКСТ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЯК НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ДОБУ ЦИФРИ

Анотація. У статті розглядаються сучасні трансформації у сфері філологічної освіти, зумовлені цифровізацією. Приділяється увага проблемі зниження читацької мотивації серед учнівської молоді й необхідності пошуку нових методик роботи з художнім словом в умовах кліпового мислення та доби цифри. У статті наголошено на тому, що попри загрозу поверхового читання, художній текст може інтегруватися з цифровими застосунками й стати середовищем особистісного розвитку.

Ключові слова: текст, цифровізація, методика, мислення, середовище.

Hrytsay L.V. The text of a work of art as a learning environment in the age of numbers. The article examines modern transformations in the field of philological education, caused by digitalization. Particular attention is paid to the problem of the decline in reading culture among students and the need to find new methods of working with the artistic word in the conditions of clip thinking and the age of the digital age. The article emphasizes that despite the

threat of superficial reading, the digital environment can enhance the role of books as a factor in personal development.

Key words: *text, digitalization, methodology, thinking, environment.*

Актуальність дослідження. Освіта сучасного світу зазнає суттєвих змін і трансформацій. Викладання філологічних дисциплін вже давно набуло іншого змісту. І це диктує не тільки прогрес, цивілізація, але й глобальні зміни у світобудові, народження покоління альфа. Література й, зокрема методика її викладання, уже давно не сприймається як об'єкт естетичного й літературознавчого аналізу. Дистанційне навчання, інтеграція штучного інтелекту в освіту змушують вчителя шукати інші підходи до взаємодії з літературним твором. Сьогодні будь-який текст, а тим паче твір художньої літератури – це основа розвитку мовленнєвого, критичного мислення, формування комунікативних навичок. Актуальність проблеми полягає в тому, що освітяни, дотичні до філологічної освіти, мають осмислити нові форми роботи з художнім словом, враховуючи цифрову соціалізацію, кліпове мислення, інтерактивність, візуалізацію.

Метою статті є дослідження художнього тексту як навчального середовища в добу цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Традиційно художня література сприймається як вид мистецтва, який є джерелом пізнання, історії, насолоди, розвитку емоційного інтелекту. Саме вона здатна впливати на свідомість людини, а значить творити особистість. Події сьогодення тому є свідченням, бо наше життя, залежить від того, які книги, фільми й музику ми читаємо, дивимося, слухаємо. Усе це формує нас. Особливе місце в цьому переліку займають книги, адже вони розвивають свідомість людини, її почуття, волю, психіку, характер. Є не просто джерелом інформації, а джерелом мислення. Суспільство це усвідомлює, але відмовляється від читання. Може, тому соціальними мережами шириться фраза: «Ті, хто читають книжки, завжди керуватимуть тими, хто дивиться телевізор», яку висловила прихильниця читання Феліція Жанліс. І її згадують люди, яким болить відродження і велич України. Саме на цьому наголошує Ігор Скрипніченко, *теолог, віце-президент Полтавської богословської семінарії, радник Почесного консула України в Сієтлі*. В одному із інтерв'ю він називає головну проблему щодо розвитку України – масове нечитання молоддю світоглядних книг: «...українці, зокрема молодь, мало читають книги, особливо складну,

світоглядну літературу, не мають змістовної самоосвіти. Без цього Україні величі не досягнути» [4]. Теолог наголошує також на тому, що нас має тривожити те, чим наповнюється мозок українців, бо є загроза, що люди житимуть інстинктами самозбереження, задоволення своїх базових потреб. А великі нації досягають величі лише усвідомивши сенс, заради якого слід жити. Люди, які не читають книги, просто «хворіють» примітивним мисленням.

Про проблему читання в умовах інформаційного суспільства говорить і доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України Яценко Т.О., наголошуючи на тому, що саме читання є найважливішим способом засвоєння базової інформації, інтелектуально-емоційною діяльністю особистості, специфічною формою її комунікативно-пізнавальної діяльності, а головне – одним із основних чинників її особистісного саморозвитку [8, с. 5].

Загроза в тому, що в цифрову епоху книга втрачає свою силу, їй важко конкурувати із YouTube, Google, ШІ, але із конкурентів вона має їх перетворити на друзів, а ментором у цій трансформації є вчитель, який має пам'ятати, що «...література, створюючи свої форми зі слів, з мови, що має своє матеріальне втілення в звуках і опосередковано в літерах, на письмі, – доходить до її читача не просто в чуттєвому сприйнятті, а обов'язково в інтелектуальному розумінні, у сприйнятті не тільки серцем, а й неодмінно розумом», – писав академік О. Мазуркевич [1, с. 21].

Художній текст сьогодні набуває додаткових функцій: стає платформою для інтерактивного навчання, що дає можливість поєднати аналітичні, творчі й комунікативні практики. З цього випливає проблема методики викладання літератури. Найголовніша її мета – не втратити основної функції: формувати любов до читання й розуміння культурної спадщини й при цьому бути інтерактивною, візуальною, емоційною й творчою. Це означає мультимедійна подача матеріалів, інтеграція цифрових інструментів, акцент на емоціях, а не на аналізі твору, його паспортизації, поєднання традиційного й сучасного, але найголовніше текст має навчити аналізувати, порівнювати, сумніватися, робити висновки – усе це і є розвиток критичного мислення.

Дистанційний формат навчання сприяє тому, що художній твір вбудовується в цифрові застосунки. І це вже не просто літературний об'єкт, а навчальне середовище, яке можна доповнити аудіо-, відео-

матеріалами. Така модель навчальної діяльності розширює не тільки інтерпретацію твору, але й підвищує мотивацію. Застосунки дозволяють організувати роботу з текстом так, що він стає не лише об'єктом для аналізу, а й середовищем для критичного читання, мовленнєвої практики. Перетворити твір на навчальне середовище допомагає й штучний інтелект. Завдяки чому учні стають учасниками, а не пасивними слухачами процесу навчання. Таким чином, література оживає через цифрові, ігрові й творчі методи. Звичайно, науковці визнають у зв'язку з цим небезпеку для глибокого й вдумливого читання підлітків, які сьогодні здебільшого читають стихійно, прагматично й ситуативно, у їх читанні переважають короткі тексти інформаційного та розважального характеру: скролінг- і скрімінг (поверхове ознайомлення з інформацією, прокручування тексту). Але такі види читання не є вироком для освітнього процесу: вони просто потребують інших методик роботи з текстом.

Висновки. Отже, читацька поведінка дітей, змушує шукати нові формати навчання. Доба «цифри» змінює не лише читача, але поступово трансформує й навчальне середовище. Надзвичайно важливо, щоб текст художнього твору в цьому процесі виконував саме роль такого середовища. Цифрове покоління має цифрове читання. Такий читач швидше побачить деталі, бо орієнтується на ключові слова. Саме це і варто враховувати при вивченні тексту художнього твору і головне, як писав І. Франко «... викликати в душі читача живі образи тих людей чи речей, котрі нам малює поет, і ними будити ті самі чуття, які проймали душу самого поета в хвили, коли творив ті образи» [2, с. 2].

Література

1. Мазуркевич О.Р. Специфіка навчального предмета літератури, поєднання в ньому науки і мистецтва. Наукові основи методики літератури : навч. посібник / за ред. проф. Н. Й. Волошиної. Київ : Ленвіт, 2002. 344 с.
2. Микитюк В. Педагогічні концепти Івана Франка : монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 408 с. 2.
3. Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 вересня 2019 р., м. Київ) / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 5.

4. Скрипченко І. Чи читають українці книги або про що попереджав Чеслав Мілош URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3789312-ci-citaut-ukrainci-knigi-abo-pro-so-poperedzav-ceslav-milos.html>.
5. Ситченко А.Л. До питання модернізації навчання літератури. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2019 р., м. Київ) / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 354–359.
6. Сухомлинський В.О. Думки про виховання / Вибрані твори : в 5 т. Т. 5. Статті. Київ : Радянська школа, 1977. С. 378–392.
7. Роль і місце художньої літератури в духовному житті нації URL: <https://www.ukrlib.com.ua/sochm/printout.php?id=1234>.
8. Яценко Т.О. Проблема читання в умовах інформаційного суспільства: соціальний і методичний аспекти. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції* (12 вересня 2019 р., м. Київ) / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т.О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 5.

Деркачова О.С.

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

НОМО PER OCCUPATIONEM У «ЩОДЕННИКУ ОКУПАЦІЇ» ВОЛОДИМИРА ВАКУЛЕНКА-К

Анотація. У статті досліджується щоденниковий жанр як специфічна форма фіксації особистого досвіду під час російсько-української війни. На матеріалі «Щоденника окупації» В. Вакуленка-К проаналізовано поєднання фактологічного та художнього матеріалу, яке відображає реалії життя в умовах окупації, а також особливості виживання та збереження власної гідності та національної ідентичності.

Ключові слова: щоденник, окупація, війна, пам'ять.